

El domini del regionalisme burgès a la Selva: *Joan Ventosa i Calvell*

LLUÍS COSTA

LA correlació de forces polítiques a Catalunya experimenta una notable modificació a partir del començament del segle XX. Els dos partits dinàstics alternants en el govern espanyol veuen alterada la seva preeminència amb l'aparició de la Lliga Regionalista de Catalunya i l'ascensió d'un republicanisme lligat a una base catalanista. De fet, a Catalunya els partits dinàstics tenien una implantació artificial, producte de la projecció de la política estatal, sustentada per cacics locals, per bé que no convé minimitzar, ans al contrari, la seva influència.

Les reiterades conteses electorals de les dues primeres dècades del segle van posar de manifest diverses transgressions del marc legal, a través de constants pràctiques arbitràries, favoritismes i corrupteles, la qual cosa va potenciar una imatge poc edificant del sistema parlamentari.

La intensa activitat política desenvolupada fins al cop d'estat de Primo de Rivera s'inscriu en un context de profund canvi social i representa, en l'àmbit polític, el progressiu decandiment del sistema restauracionista i la consolidació del catalanisme polític.¹ Amb tot, a la Selva –al partit de Sta. Coloma de Farners– en les primeres quatre eleccions generals del segle guanyen els candidats centralistes. Però, la constitució l'any 1906 de la Solidaritat Catalana representa l'inici d'una nova manera de concebre la participació política al voltant de Catalunya com a idea integradora, al cantó de la inconveniència i arbitrarietat de la política centralista. La Solidaritat entronca amb el nou model de

1. Veg., malgrat que es tracta d'un estudi molt elemental, Lluís M. de Puig, «El catalanisme polític a Girona. Intro-

ducció a la seva història», a *Treballs d'Història*, Girona, 1976, 149-182.

societat de masses, car és capaç de mobilitzar i conscienciar importants sectors de població, a pesar de la seva heterogènia composició ideològica, causa principal d'una mort prematura. A partir de la creació de la Solidaritat els partits dinàstics a Catalunya entren en una fase descendent. En les eleccions generals de l'abril de 1907 es constata clarament el tomb de la situació política: la gran majoria dels candidats guanyadors a Catalunya són solidaris. S'enceta una llarga etapa en què el candidat de la Lliga al districte de Sta. Coloma de Farners és invariablement Joan Ventosa i Calvell (Barcelona, 1879-Lausana, 1959), polític d'un important relleu que aconseguirà l'acta de diputat en tots els comicis. En les esmentades eleccions de 1907 obté 4.381 vots, que contrasten amb els minsos 1.410 del seu rival, el conservador Gustavo Ruiz de Grijalba.

La dissolució de la Solidaritat Catalana feia preveure un retorn del predomini dinàstic en les eleccions a diputats a Corts del 1910. De fet, però, els resultats no foren gaire favorables als candidats centralistes, que només obtingueren l'acta als districtes de Torroella i Vilademuls. A Santa Coloma de Farners, Ventosa derrota sense pal·liatius al seu contrincant polític, el liberal Lluís de Prat. La Solidaritat s'havia dissolt, però el factor essencial pel qual havia sorgit restava inalterable: la Llei de Jurisdiccions. El pòsit que deixà la Solidaritat fou indiscutible, però el temor de les autoritats governamentals al fet català persistia, així com els mètodes repressius.

Els anys inicials de la segona dècada del segle són d'una gran importància per a la reestructuració política del catalanisme, com a conseqüència de la discussió del projecte de mancomunitat de les diputacions catalanes. El tema en qüestió facilita l'argumentació regionalista de la Lliga i li permet exercir una política de pressió a Madrid que afavoreix la seva imatge a Catalunya. La discussió del projecte també va servir per mesurar la vulnerabilitat dels principis centralistes del govern i per dividir els seus representants (recordem les divisions en el partit liberal i l'escissió dels conservadors en datistes i mauristes). Com escriu E. Ucelay da Cal «*La 'cuestión catalana', així, donava un cop brutal als mecanismes de supervivència de la monarquia*».² De fet, als partits dinàstics no els corresponien en exclusiva les divisions internes provocades pel projecte de mancomunitat, ja que a Catalunya el mar de fons també afectava els republicans i els tradicionalistes.

2. Enric Ucelay da Cal, *La Diputació la Mancomunitat: 1914-1923*, Barcelona, 1987, 62.

El resultat de les eleccions generals de 1914 al districte de Sta. Coloma –juntament amb el de Puigcerdà– manté similituds amb la resta de Catalunya pel predomini de la Lliga, però diferències amb la resta de comarques gironines, on el partit regionalista és derrotat. L'estat de guerra en què vivia Europa influïa decisivament en la situació político-econòmica de l'Estat espanyol. En aquest context la Lliga adopta una posició de protagonisme indiscutible, fins al punt de plantejar una estratègia que implicava la seva intervenció en la política de l'Estat. La convocatòria de les eleccions generals de l'abril de 1916 va significar una recomposició de la política d'aliances. Els jaumins, que es troben immersos en una clara desorientació política propiciada pel confinament a Àustria del seu cap Jaume de Borbó, adopten a Barcelona i a Tarragona, i en alguns districtes concrets com el d'Olot, un posicionament proper al regionalisme i enceten un acostament a la Lliga, amb el suport en l'estadi de la premsa de *El Correo Catalán*. Contràriament, a Girona, la Comunió Tradicionalista, presidida per Josep M. Vilahur, presenten el seu candidat sustentat en un ideari d'oposició a la Lliga, i a Sta. Coloma, fins i tot, per manca de candidat, prefereixen donar suport al representant republicà en comptes de fer-ho al regionalista Ventosa i Calvell.³

Si els anys 1906-1907 van estar marcats per la presència de la Solidaritat Catalana, l'any 1917 torna a ser un any especialment significatiu en la política catalana. La Lliga surt reforçada amb l'Assemblea de Parlamentaris i novament les seves propostes polítiques –ara d'un accentuat regionalisme–, formulades també des de la Diputació gironina, tenen un destacat ressò, que es fa avinent en les eleccions provincials del 1917 –juntament amb els federalistes– i a les generals de l'any 1918, en què Ventosa i Calvell surt victoriós d'una forma aclaparadora –95,12% dels vots– davant el candidat de la Coalició d'Esquerrers Julián Besteiro Fernández. Del novembre de 1917 al febrer de 1918 Ventosa i Calvell, ocupa la important cartera d'Hisenda en un govern de concentració presidit per García Prieto, s'obria així «un camí per a la renovació del règim des de dintre».⁴

A banda de consideracions estrictament electorals, el context polític estava presidit per una realitat inqüestionable: l'establiment de la Man-

3. Un autor afí a la Lliga, Narcís Xifra i Riera, ha definit l'actitud dels jaumins gironins com l'exercici de la política de la «rebutada», adoptada unilateralment per la Comissió de la Junta Provincial «sense cap justificació i

desobeint el pacte superior». Narcís Xifra i Riera, *Girona 1916. Història d'una frustració política*, Girona, 1987, 73-94.

4. Isidre Molas, *Lliga Catalana*, Barcelona, 1972, vol. 1, 117.

comunitat oferia la imatge d'una Catalunya amb una certa autonomia, una remarcable solidesa cultural i una gran capacitat de projecció, malgrat que el seu marc competencial –sobretot en el primer temps– fos molt limitat.

A Madrid, la inestabilitat del govern s'accelera fins a posar en qüestió el model de règim. El 22 de març de 1918 es produeix un nou canvi de govern, i sota la presidència de Maura es constitueix un «Govern Nacional». Fem atenció especial a aquest canvi de govern pel fet que es dona un important esdeveniment per al desenvolupament futur de la política catalana, atès que la Lliga torna a entrar a formar part del nou govern. Cambó ocupa la cartera de Foment i Ventosa i Calvell la de Proveïments. Amb els regionalistes en el govern espanyol, la qüestió nacional no experimenta cap avenç i únicament s'aconsegueix una certa millora per Catalunya en el terreny econòmic. La Lliga abandona moltes de les seves pretensions regionalistes emanades de l'Assemblea de Parlamentaris i es proposa de col·laborar en la salvació d'un règim agònic. La intervenció regionalista en el govern de l'Estat serà una factura que haurà de pagar a termini mitjà la Lliga. Aquesta operació política de la Lliga, propicia la creació de nous espais polítics a Catalunya, fonamentats en la defensa del catalanisme, des d'una òptica molt més radical que la de la Lliga, que ha perdut molta credibilitat. De fet, feia poc més d'un any els sectors ultranacionalistes de Macià havien expressat noves formulacions de catalanisme que evidenciaven les deficiències del regionalisme de la Lliga. En la sessió del Congrés espanyol del 20 de novembre de 1916 Cambó es desmarca del catalanisme revolucionari, desautoritza i critica Macià i ofereix un parlament d'un regionalisme moderat molt aplaudit pels poders fàctics madrilenys.

Amb tot, Cambó no es mostra disposat a perdre el monopoli del discurs regionalista a Catalunya, i rectifica en la redacció, un temps més tard, juntament amb una comissió mixta de parlamentaris-Mancomunitat i el suport de la majoria dels municipis catalans, d'un projecte de Bases de l'autonomia, on els republicans aprofiten per plantejar més seriosament la necessitat de proclamar una República, en un intent de diferenciar posicions.⁵ La discussió a les Corts acabà amb la retirada dels parlamentaris catalans.

Fins al cop d'estat del general Primo de Rivera el setembre de 1923 se celebren quatre eleccions generals més, en les quals, i en el districte

5. J.A. González Casanova, *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-*

1938), Barcelona, 1974, 581-588.

de Sta. Coloma guanya sempre el candidat de la Lliga Joan Ventosa i Calvell. Amb tot, des d'un punt de vista polític convé relativitzar el grau d'influència política a través dels resultats electorals, atès que es posen de manifest diverses transgressions del marc legal, a través de constants pràctiques arbitràries, favoritismes i corrupteles, la qual cosa va potenciar una imatge poc edificant del sistema parlamentari. I cal tenir present que les actituds fraudulentres no eren exclusives dels partits dinàstics, atès que els regionalistes, a voltes, també empraven mètodes poc lícits. Citem com exemple d'això la denúncia que rep la candidatura de Ventosa i Calvell a Sils, en les eleccions de 1920, pel fet que l'alcalde silenci «*ha ido con su carruaje a buscar los electores y al llegar estos en el local electoral la referida Autoridad les decía que si fueren a votar se les daría tabaco y que al llegar a la escalera se les miraba la candidatura que llevaba*».⁶

Amb tot, cal dir que l'auge del catalanisme i el progressiu increment i normalització de les funcions de la Mancomunitat, commovia i preocupava totes les esferes del règim de l'estat, inclòs, naturalment, l'estament militar. Diverses institucions provincials castellanes –Àvila, Burgos, Lleó, Palència, Santander, Segòvia, Sòria, Valladolid i Zamora– havien expressat públicament el seu rebuig a la més mínima concessió d'autonomia per Catalunya, i fins anunciaven –els sectors econòmics– boicots a productes catalans. Aquest clima d'eterna hostilitat vers Catalunya explica la complaença generalitzada d'Espanya per les solucions represives que obstaculitzessin el desenvolupament del catalanisme. La crispació anticatalana es radicalitzà, amb implicació directa –i violenta– de l'exèrcit a Barcelona la tardor de 1918.⁷ Es covava una reacció militar que entroncarà perfectament amb el cop d'estat de Primo de Rivera, i que és secundada per una gran majoria de la societat civil espanyolista: «*han creído llegado el momento de no dejarse atropellar ni zaberir más tiempo, ni verse ofendidos en su pundonor de militares y de patriotas*».⁸

Com a preludi de la Dictadura podem apuntar que les tesis de la Lliga es veuen definitivament superades per les d'Acció Catalana, que plante-gen un discurs menys ambigu i més nacionalista. D'altra banda, la radi-

6. Veg. annex núm. 2.

7. Les diverses topades entre militars i la societat civil catalana expliquen el poc sentiment militarista de la població catalana. Feia poc temps –l'agost de 1916– a la ciutat de Girona la violència exercida pels militars constra els ciutadans gironins

augmentava l'animadversió popular a les guarnicions militars.

8. Opinió d'Adolfo Marsillach publicada a *El Liberal*, Madrid, 17-1-1919. El posicionament espanyolista d'aquest periodista el tornarem a trobar en el període de la dictadura de Primo de Rivera.

calització social era un factor de permanent neguit per la burgesia regionalista, la qual no dubta a oferir el seu suport a l'exèrcit com a estratègia per acabar amb la influència dels sindicats. Tot plegat, ajuda a explicar l'actitud de la Lliga amb el cop d'estat de Primo de Rivera. No obstant això, el regionalisme moderat en dilatació competencial –referit bàsicament a la Mancomunitat– neguitejava la consciència militar: «Molt més perillosa fou la creixent fricció al llarg de 1922 entre el projecte d'expansió regionalista des de la Mancomunitat i la voluntat de control d'un Govern Civil que era l'expressió més visible dels ànims o aspiracions d'un poder militar basat en la Capitania de Catalunya».⁹

En conjunt, si bé el regionalisme de la Lliga ocupà un important espai en la demarcació gironina –i sobretot a Santa Coloma de Farners–, cal considerar la influència ideològica dels republicans catalanistes, sobretot com a element bastant diferenciador de la resta de Catalunya. En canvi, les forces dinàstiques, amb una tercera part dels escons disputats en les eleccions generals des de començaments de segle fins a la Dictadura, eren una opció menys representativa que, per exemple, a Tarragona i a Lleida, i sobretot era una opció en progressiva decadència.

En definitiva, la tasca com a diputat en representació de la Selva de Joan Ventosa i Calvell fou notable i d'una remarcable incidència, per bé que el cert endarreriment infraestructural de la comarca magnificava qualsevol avenç. Josep Pla havia definit el districte de Sta. Coloma com a «absolutament agradable, una mica reulat, en el qual es podien fer moltes coses necessàries i positives i indispensables».

9. E. Ucelay da Cal, *La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923*, 173.

Annex núm. 1

La participació electoral de Joan Ventosa i Calvell en el districte de Santa Coloma de Farners

Eleccions Generals del 21 d'abril de 1907

Cens electoral: 8.479 - Votants: 5.802 - % Participants: 68,42 - % Abstenció: 31,58

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	4.381	75,50	51,66
Gustavo Ruiz de Grijalba	conservador		1.410	24,30	16,62

Eleccions Generals del 8 de maig de 1910

Cens electoral: 8.972 - Votants: 6.841 - % Participants: 76,24 - % Abstenció: 23,76

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	4.341	63,45	48,38
Lluís de Prat	liberal		2.387	34,89	26,60
Blancs			89	1,30	0,99
Altres			5	0,07	0,05

Eleccions Generals del 8 de març de 1914

Cens electoral: 8.894 (1) - Votants: 6.722 - % Participants: 75,57 - % Abstenció: 24,42

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista catòlic	*	3.724	55,40	41,87
Josep M. ^a Bofill i Perera (2)	independent		1.974	29,36	22,19
Josep Ulled i Altemir (3)	Coalició Republicana		1.002	14,90	11,26
Altres			1	0,01	0,01
Blancs			20	0,29	0,22
Nuls			1	0,01	0,01

(1) Hom utilitza el cens del 1916, per manca de dades sobre el del 1914.

(2) Presentat inicialment pels carlins, es declarà més tard «nacionalista republicà».

Era un ric bisendat del districte i metge a Santa Coloma.

(3) PRR.

Eleccions Generals del 9 d'abril de 1916

Cens electoral: 8.894 - Votants: 6.030 - % Participants: 67,79 - % Abstenció: 32,21

Candidats	Partit o coal.	Dip. eleg.	Vots escrutats	% vot.	% cens
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	3.677	60,97	41,34
Josep Torras i Sampol (4)	UFNR		2.311	38,32	25,98
Blancs			42	0,69	0,47

(4) Notari de Barcelona i ex-diputat per Torroella de Montgrí.

Eleccions Generals del 24 de febrer de 1918

Cens electoral: 8.977 - Votants: 5.761 - % Participants: 64,17 - % Abstenció: 35,83

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	5.480	95,12	61,04
Julián Besteiro Fernández	Coalició d'Esquerres		107	1,85	1,19
Altres			63	1,09	0,70
Blancs			111	1,92	1,23

Eleccions Generals de l'1 de juny de 1919

Cens electoral: 8.690 - Votants: 4.871 - % Participants: 56,05 - % Abstenció: 43,95

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	4.785	98,23	55,06
Jaume Sagrera i Vizcaíno	maurista		6	0,12	0,06
altres			9	0,18	0,10
Blancs i nuls			64	1,31	0,73

Eleccions Generals del 19 de desembre de 1920

Cens electoral: 8.625 - Votants: 4.845 - % Participants: 56,17 - % Abstenció: 43,83

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	3.021	62,35	35,02
Juan de la Prida y Jorro (5)	UMN o independent		1.678	34,63	19,45
Altres			3	0,06	0,03
Blancs i nuls			39	0,80	0,45

(5) *Ex-diputat per Madrid i ex-governador de Girona. Tenia el suport de certs sectors d'esquerra.*

Eleccions Generals del 29 d'abril de 1923

Cens electoral: 8.853 - Votants: - % Participants: - % Abstenció:

<i>Candidats</i>	<i>Partit o coal.</i>	<i>Dip. eleg.</i>	<i>Vots escrutats</i>	<i>% vot.</i>	<i>% cens</i>
Joan Ventosa i Calvell	Lliga Regionalista	*	art. 29		

(Dades extretes del llibre: A Bancells, J. B. Culla, G. Mir, Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1982).

Annex núm. 2

Frau electoral a Sils

Les eleccions a diputats a Corts del 19 de desembre de 1920, celebrades en el terme municipal de Sils, posaren de manifest que les tupinades, fraus i camàndules electorals eren una pràctica prou estesa a l'època i conreada per diferents grups polítics. L'acta electoral de l'esmentada elecció és molt explícita:

«Inmediatamente se procedió a verificar el escrutinio, leyendo el Sr. Presidente en alta voz la papeletas a medida que las extraía una a una de la urna, poniéndolas de manifiesto a los Interventores, quienes a su vez confrontaron el número de aquellas con el de los votantes anotados en las listas y guardándose las demás formalidades establecidas en el art. 44 de la ley electoral, sin que se haya tomado en cuenta otras papeletas y nombres más que los que corresponden con arreglo al mismo.

Hecho el recuento de los votos, del que resultó ser igual el número de las papeletas leídas que el de los electores que han tomado parte en la votación, preguntó el Sr. Presidente si había alguna reclamación o protesta que hacer sobre la votación o el escrutinio y habiéndolo hecho el apoderado del candidato Don Juan de la Prida Jorro, ha manifestado que la primera Autoridad del pueblo ha ido con su carruaje a buscar a los electores y al llegar estos en el local electoral la referida Autoridad les decía que si fueren a votar se les daría tabaco y que al llegar a la escalera se les miraba la candidatura que llevaban, incluso que el elector Frigola entraba dentro de la habitación del Sr. Profesor y que en el escrutinio se encuentran dos papeletas juntas.

• La referida Autoridad ha manifestado: Que no es cierto todo cuanto dice el Sr. apoderado del Sr. Prida, Don Luis Boadella, que hacía muchos días que estaba haciendo campaña diciendo que había de cambiarse el candidato Sr. Ventosa y que hoy mismo, durante la elección probaba de cambiar tantas candidaturas como podía.

El apoderado del Sr. Prida dice: Que se refuta completamente la protesta presentada por el Sr. Madí [l'alcalde] por cuanto con su carruaje y el del Sr. Bosch han estado haciendo viajes todo el día, habiendo tenido que llamarles al orden a los dos.

(Arxiu Municipal de Sils. IX.4. Eleccions Generals. Lligall núm. 1)

Annex núm. 3

Ventosa i Calvell segons Josep Pla

L'escriptor empordanès Josep Pla mantingué una intensa relació amb Joan Ventosa i Calvell, sobretot a partir de l'any 1930, per bé que la coneixença venia de més lluny, atès que el pare de Josep Pla havia estat un bon amic de Ventosa i li féu de tècnic agrimensor en la seva finca begurenca de Ses Falugues. De l'acurada i excel·lent ploma de Josep Pla en sortí una definició molt matisada de la personalitat i del caràcter de Joan Ventosa i Calvell.

«Ventosa fou un esperit irònic, però d'una ironia tan ben presentada i tan ben vestida que poca gent s'adonà (...) fou un representant típic de la burgesia barcelonina, però no pas de matís badoc, cofoi i panglossià, sinó de matís lúcid, observador i atent. Era un home de discussió, un polític de dialèctica pública i oberta. (...) Com a burgès de viva intel·ligència, no crec que tingués cap raó per a deixar de ser un pessimista sistemàtic. Però en aquest punt –com en tots els punts essencials de la seva personalitat– mantingué sempre una línia optimista, vital, positiva i consoladora. Els seus sentiments de fons no afloraren mai a la superfície. El senyor Ventosa no fou un primari de coll planxat, com tants n'hi ha en el país. Fou un esperit matisat, exigent –exigent amb ell mateix– i complex. (...) No crec que hagués parlat mai sense tenir res a dir; intervenia en les discussions més complexes per esclarir-les, introduir-hi punts de vista reals per proposar solucions positives. Parlava amb claredat, exposava molt correctament, deduïa amb molt bon sentit. No era genialoide, ni extravagant, ni enlluernador. (...) Es llevà sempre a primeres hores i considerà que la nit era per a dormir. La seva puntualitat era perfecta».

(Josep Pla, «El senyor Ventosa», *Homenots (setena sèrie)*, Barcelona, Ed. Selecta, 1961).

Joan Ventosa i Calvell

71

TALON PARA EL PRESIDENTE DE LA MESA

ELECCIONES DE DIPUTADOS A CORTES

Distrito electoral de 1.ª Columna de Farnés
 Término municipal de Sils

Distrito Unico Sección Unica

Hoja talonaria de nombramiento de Interventor
 por que el Candidato
D. Juan Ventosa y Calvell
 expide a favor de
D. Antonio Madrazo, Barón
 para la inmediata elección de Diputados a Cortes por
 el Distrito y Sección arriba indicados.

Barcelona a 20 de mayo de 1912

El Candidato,
J. Ventosa

Document electoral signat
 de puny i lletra per
 Joan Ventosa i Calvell.

Elecciones de Diputación Local

Término municipal de Gila

Distrito uniso

Sección *única*

Los que suscriben, Presidente, Adjuntos e Interventores respectivamente de la Mesa electoral de la expresada sección,

CERTIFICAN: Que practicado en este día el escrutinio de la votación verificada en dicha sección o Colegio para la elección de Diputados a Cortes ha dado el resultado siguiente:

Número de papeletas leídas. 137

Id. de votantes 136

[illegible]

Joan Ventosa i Calvell obtingué, també a Sils, un excel·lent resultat en les eleccions de Diputats a Corts de l'any 1919.